

Стаття на конкретних прикладах демонструє широкий спектр різновидів науково-методичних посібників, які забезпечують багатоаспектний супровід діяльності бібліотек галузі освіти

УДОСКОНАЛЕННЯ діяльності освітянських бібліотек України, підвищення кваліфікації працівників цих закладів у сучасних умовах багато в чому пов'язані з методичним забезпеченням їхньої роботи, застосуванням системного підходу, зокрема у підготовці та розповсюдженні методичних видань. Ці посібники готують методичні центри різних рівнів і форм власності.

Відомий сучасний російський бібліотекознавець А. Ванєєв у своїй праці „Методическое обеспечение библиотечной деятельности“ [3] висуває певні вимоги до підготовки методичних посібників для бібліотек. Зокрема, він підкреслює, що вони повинні:

- віддзеркалювати досягнення теорії і практики бібліотечної справи – як у своїй країні, так і за кордоном;
- ґрунтуватися на вивченні практичного досвіду і скеровувати на впровадження передової бібліотечної практики;
- бути чіткими та конкретними, розкривати систему й методику роботи;
- пробуджувати творчу думку бібліотекарів, вчити їх аналізувати та оцінювати свою діяльність.

Також він зазначає, що до системи методичних видань входять матеріали, різноманітні як за змістом, так і за формою, а саме: практичні посібники, методичні листи, методичні розробки, навчальні плани, інструктивно-методичні матеріали, інформаційні листки, брошури про досвід роботи тощо. Розвиток системи методичних видань йде шляхом їхньої диференціації, що спричинює підготовку видань різних типів і видів. Види методичних видань, у свою чергу, поділяються на декілька груп.

Це, по-перше, методичні посібники, які мають включати поради щодо організації й методики роботи в бібліотеках відповідного типу або виду за різними напрямками та окремими ланками їхньої діяльності. До другої групи належать інструктивно-методичні посібники, які визначають найбільш раціональний порядок виконання тих або інших бібліотечних процесів та регламентують різні ланки діяльності бібліотек.

Інструктивно-методичні посібники поділяються на: практичні посібники, методичні листи та методичні розробки, упорядковану і коментовану регламентуючу документацію, інструктивно-методичні матеріали, методичні рекомендації.

Ще одна група методичних видань спрямована на допомогу організації та проведенню занять у системі підвищення кваліфікації та перепідготовки бібліотечних кадрів. До них відносяться відповідні навчальні плани, навчально-методичні матеріали.

Особливу групу методичних видань складають ті, що інформують бібліотекарів про діяльність бібліотек та новітні досягнення бібліотечної теорії, методики і практики. Методичні центри видають різні види інформаційних посібників: фахові журнали, інформаційні листи, бюлетені, тези доповідей конференцій і нарад, зведені пла-

ни методичної роботи.

Є і така

група методичних видань, як опис бібліотечних нововведень. Це брошури, збірники матеріалів про досвід роботи бібліотек, зокрема за результатами науково-практичних конференцій. У цих виданнях на підставі глибокого вивчення узагальнюються нововведення у бібліотечній практиці.

Окремою групою методичних видань є бібліографічні посібники на допомогу вивченню спеціальної бібліотекознавчої літератури. Методичними центрами видаються інформаційні та рекомендаційні покажчики, огляди методичних видань, рецензії на них.

І остання група – це видання комплексного характеру, серед яких можна назвати методично-бібліографічні посібники та бібліотечні збірники.

Сукупність усіх видів вищезазначених методичних матеріалів дозволяє здійснювати всебічний методичний супровід бібліотечної діяльності, включаючи раціональне і обґрунтоване планування, безперервну освіту фахівців.

Державна науково-педагогічна бібліотека України (ДНПБУ) ім. В.О. Сухомлинського, яка є провідним координаційним і науково-методичним центром бібліотек освітянської галузі, за шість років свого існування направила значний досвід з підготовки методичних видань. Отже, мета цієї статті – висвітлити системний підхід бібліотеки до цієї роботи і показати весь спектр методичних посібників, підготовлених бібліотекою.

Ряд видань спрямовано на вдосконалення практичної діяльності освітянських інформаційних установ.

Для найбільш численної складової мережі освітянських книгозбірень – шкільних бібліотек – вперше в Україні колективом науковців ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського укладено практичний посібник „Організація роботи бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу“ [4]. Його укладачі трактують таку бібліотеку як цілісну систему, діяльність якої націлено на задоволення інформаційних потреб усіх категорій користувачів, дають комплексне уявлення щодо основних напрямів роботи шкільної книгозбірні, орієнтують шкільного бібліотекаря на підвищення свого професіоналізму. Включені до посібника офіційні матеріали та методичні рекомендації (консультації) спрямовані на впровадження і поширення ефективних методів на допомогу поліпшенню діяльності шкільної бібліотеки. До посібника також увійшли підготовлені працівниками відділу наукового опрацювання і каталогізації документів ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського україномовні „Рекомендації щодо застосування таблиць ББК у шкільних бібліотеках України“, розробка яких пояснюється тим, що таблиці ББК, котрі видані в Москві 1998 р., до шкільних бібліотек України практично не потрапили. Та вони багато в чому й не відповідають потребам української бібліотечної науки і практики. Посібник

І. Хемчян

отримали понад 5 тис. шкільних бібліотекарів, які вже активно використовують його у своїй роботі.

Серед видань цієї групи – посібник “Анотування як процес аналітико-синтетичної переробки інформації» [2] із серії “На допомогу працівникам освітянських бібліотек”, підготовлений канд. іст. наук В. Лутовиною.

Аналітико-синтетичне перероблення інформації потребує не тільки спеціальної вищої, але й безперервної післявузівської освіти. Адже, як свідчить досвід, укладання бібліотечними працівниками анотації – найбільш творчий і суб’єктивний процес із усіх процесів аналітико-систематичного оброблення документів. Він найменш формалізований і тому вимагає від анотатора найвищого професіоналізму. Вищезазначений посібник, на нашу думку, позитивно сприятиме саме цьому процесу. Головною метою видання є ознайомлення практичних працівників наукових освітянських бібліотек із сучасними науково-методичними підходами до процесу анотування документів. Видання насичене значною кількістю ілюстративних матеріалів, які досить вдало доповнюють і конкретизують теоретичні положення щодо анотування.

Корисним для практичної роботи фахівців є посібник „Укладання друкованих каталогів книг громадянського друку (XVIII – початок XX ст.) із фондів бібліотеки” [8]. У ньому подано поради щодо організації роботи зі створення каталогів, розкрито принципи добору матеріалів, особливості бібліографічного опису, а також рекомендації щодо формування довідково-пошукового апарату наукових творів.

Багато серед бібліотек освітянської мережі мають безцінні, унікальні фонди, це, в першу чергу, ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського, а також Львівська обласна науково-педагогічна бібліотека, бібліотека Інституту психології ім. Г. С. Костюка, книгозбірні обласних інститутів підвищення педагогічної освіти (далі – ІППО), ВНЗ тощо. Використання вищезазначеного методичного посібника при укладанні освітянськими книгозбірнями друкованих каталогів надасть можливість позбутися помилок.

Наступну групу методичних видань, які готує ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського, складають інструктивно-методичні посібники, перш за все – методичні рекомендації.

Цей вид посібників базується на результатах наукових досліджень, вивченні передового бібліотечного досвіду і пропонує найбільш доцільний порядок виконання конкретних бібліотечних робіт. На відміну від регламентуючих та інструктивних документів, рекомендації не є директивами, безумовно обов’язковими для всіх бібліотек. Вони складаються на підставі експериментальної перевірки новацій на практиці, можуть бути результатом широкого обговорення тих чи інших питань бібліотечної роботи.

Так, науковцями ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського підготовлено методичні рекомендації „Традиційні каталоги наукових бібліотек освітянської галузі” [7] для науково-педагогічних бібліотек, спеціальних навчальних педагогічних бібліотек обласних ІППО, спеціальних наукових бібліотек, установ професійно-педагогічного навчання України, включаючи бібліотеки ВНЗ педагогічного та інженерно-педагогічного профілів III–IV рівнів акредитації, які враховують галузеву специфіку каталогізування. Використання додатків посібника сприятиме розробленню інструктивно-нормативної документації з питань каталогізації, слугуватиме зразком для підготовки власних матеріалів.

Пропоноване видання, за умови творчого підходу до використання запропонованого матеріалу і врахування особливостей своєї бібліотеки, дозволить найбільш

повно використовувати внутрішні резерви бібліотек, раціонально вирішувати питання організації праці, підвищити якість та оперативність відповідних процесів наукового опрацювання й каталогізування документів, сприятиме ефективному використанню каталогів.

Для спеціальних навчально-педагогічних бібліотек інститутів післядипломної педагогічної освіти підготовлено методичні рекомендації “Планування та звітність бібліотеки Інституту післядипломної педагогічної освіти” [5]. Посібник віддзеркалює процеси, які притаманні сучасній технології і враховують розширення функцій бібліотек ІППО в сучасних умовах, їхню поступову трансформацію в обласні бібліотечно-інформаційні центри з педагогіко-психологічних питань, а також забезпечують відповідні зміни у формуванні інформаційного ресурсу, бібліотечно-бібліографічному обслуговуванні освітян, науково-методичному забезпеченні освітянських бібліотек.

З 2004 року вищезазначені методичні матеріали впроваджено у практику роботи 27 бібліотек ІППО. Але слід зазначити, що на сьогодні тільки у Дніпропетровському, Закарпатському, Київському, Кіровоградському ім. В. Сухомлинського, Кримському, Луганському, Львівському, Миколаївському, Полтавському, Харківському, Херсонському, Центральному ІППО Академії педагогічних наук (АПН) України звіти готуються на належному професійному рівні. Для решти бібліотек характерні помилки, які свідчать про те, що подекуди бібліотечні працівники повністю або частково нехтують вимогами міждержавного стандарту ГОСТ 7.20–2000 “Бібліотечна статистика” та методичними рекомендаціями, підготовленими їхнім головним галузевим методичним центром.

Соціально-політичні реалії сьогодення, орієнтація освіти на модель безперервного навчання мають досить суттєвий вплив не тільки на навчальні заклади, але й на шкільні бібліотеки. Адже саме на них покладається навчання дітей інформаційної культури, яке повинно базуватися на нових принципах і сучасних методичних засадах. Тому дуже своєчасними стали підготовлені науковцями ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського науково-методичні рекомендації „Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів” [9]. Їхнім основним завданням було: розкриття факторів становлення та змісту інформаційної культури в інформаційному суспільстві; визначення базових понять; формування підходів до теоретичного осмислення та практичного вирішення проблеми відповідного виховання; окреслення ролі та місця бібліотек у цих процесах. Визначаються мета, завдання, структура і зміст, а також особливості підготовки та проведення занять курсу „Основи інформаційної культури” для учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Разом із власними методично-бібліографічними виданнями, спрямованими на поліпшення організації роботи бібліотек освітянської мережі та підвищення якості бібліотечного обслуговування освітян України, ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського планує надавати допомогу освітянським книгозбірням у підготовці ними власних видань та налагодити координацію саме у видавничій діяльності. З цієї метою бібліотека започаткувала у 2005 році підготовку „Зведеного плану інформаційно-видавничої діяльності та основних заходів з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників освітянської галузі” (далі – Зведений план). Його розробка здійснювалася в рамках науково-дослідної теми “Створення, становлення і розвиток освітянських бібліотек України (X–XX ст.)” (керівник – канд. іст. наук, директор ДНПБУ ім. В. О. Сухомлинського П. Рогова).

Зведений план координує, узагальнює та розповсюджує відомості щодо видавничої діяльності бібліотек освітянської мережі України: створення наукових видань, укладання бібліографічних посібників, інструктивно-методичних матеріалів, а також віддзеркалює найбільш значні заходи, спрямовані на забезпечення розвитку педагогічної науки, освіти і практики, підвищення професійного рівня бібліотечних працівників. Зведений план сприятиме координації роботи освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки (МОН) України та АПН України, удосконаленню їхньої діяльності та підвищенню якості інформаційного обслуговування педагогічних і науково-педагогічних кадрів.

Учасниками Зведеного плану є провідні освітянські бібліотеки з різних областей України, зокрема, Львівська та Миколаївська обласні науково-педагогічні бібліотеки, книгозбірня Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, бібліотеки обласних ІППО, Центральний ІППО, ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

Поширення досвіду роботи бібліотек галузі також відбувається шляхом популяризації їхнього доробку у фахових періодичних виданнях, зокрема у газеті „Шкільна бібліотека плюс“, на веб-сайті ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського, на науково-практичних конференціях, семінарах, „круглих столах“ тощо.

Наостанок можна зазначити, що видавничу діяльність ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського з підготовки методичних видань уже зараз є суттєвою допомогою освітянським бібліотекам в інформаційному забезпеченні педагогічної науки, освіти і практики у регіонах нашої держави. Але для створення ще дієвішої системи науково-методичних посібників потрібна більш тісна координація роботи освітянських бібліотек з ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського; розширення спектра методичних видань, що видаються бібліотеками – методичними центрами, та підвищення їхньої якості; збільшення тиражу підготовлених матеріалів для забезпечення фахових потреб освітянських бібліотечарів, а також популяризація цих розробок на сторінках професійних видань.

Список використаної літератури

1. Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства: Бібліогр. покажч. для б-к загальноос-

віт., проф.-техн. навч. закл., вищих навч. закл. I-II р. а. / Акад. пед. наук України. Держ. наук.-пед. б-ка України, Укр. бібл. асоц. Секція освіт. б-к; Упоряд. А.І. Рубан; Наук. консультанти: П.І. Рогова, К.Т. Селіверстова; Ред. Є.К. Бабич; Відп. за вип. І.І. Хемчян. – К., 2003. – 87 с. – (На допомогу проф. самоосвіті працівників освіт. б-к; Вип. 1).

2. Анотування як процес аналітико-синтетичної переробки інформації: Метод. посібник / Авт.-укл. В.І. Лутовина. – Х., 2003. – 44 с.

3. Ванев А.Н. Методическое обеспечение библиотечной деятельности / С.-Петерб. гос. ун-т культуры и искусств. – М.: Профиздат, 2001. – 140 с. – (Соврем. б-ка; Вып. 10).

4. Організація роботи бібліотеки загальноосвітнього навчального закладу / АПН України. ДНПБУ, УБА; Авт.-упоряд.: П.І. Рогова, І.І. Хемчян, Р.П. Гаврилюк та ін. // Шкіль. світ. – 2002. – № 42/43. – С. 1-62; № 46/47. – С. 1-61; 2003. – № 13. – С. 1-23.

5. Планування та звітність бібліотеки Інституту післядипломної педагогічної освіти: Метод. рек. / Акад. пед. наук України. Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В.О. Сухомлинського, Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України; Уклад. В.П. Здановська; Наук. ред. П.І. Рогова. – К., 2004. – 75 с.

6. Положення про мережу освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України: Затв. спіл. наказом М-ва освіти і науки України та Акад. пед. наук України від 30.05.2003 р. № 334/31 // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2003. – № 21. – С. 27-32.

7. Традиційні каталоги наукових бібліотек освітянської галузі: Організація, ведення й редагування: Метод. рек. / Авт.-уклад.: І.Г. Лобановська, Р.П. Гаврилюк, О.Г. Помчаловата ін.; За ред. І.Г. Лобановської; АПН України. ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського. – К., 2006. – 166 с.

8. Укладання друкованих каталогів книг громадянського друку (XVIII – початок XX ст.) із фондів бібліотек України: Метод. посіб. / АПН України. ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського, МКТ України. НПБУ; Авт.-уклад. Р.С. Жданова; Наук. ред. П.І. Рогова. – К., 2005. – 124 с.

9. Формування інформаційної культури учнів загальноосвітніх навчальних закладів: Наук.-метод. рек. / АПН України. ДНПБУ ім. В.О. Сухомлинського; Упоряд. А.І. Рубан; Наук. консультант Я.О. Чепуренко; Наук. ред.: П.І. Рогова, В.І. Лутовина; Відп. за вип. І.І. Хемчян // Шкіль. б-ка плюс. – 2006. – Черв. (№ 11 / 12). – 63 с. ■

ПЕРЛИНКИ ЗВІДУСІЛЬ

ТВОРЧІ СТОСУНКИ БІБЛІОТЕКИ

В. Гереліс

Шахтарське містечко Первомайськ, що на Луганщині, багате своєю історією, трудовими звершеннями мешканців. Не випадково на його гербі зображено заводські труби, шестірні, терикони і відбійний молоток, які символізують провідні галузі економіки міста – машинобудування і вугільну промисловість. Має Первомайськ і письменницькі традиції, адже тут народився співець Донбасу – письменник Борис Горба-

тов, який присвятив рідній землі твори «Непокоренные», «Донбасс» та ін.

А нині у місті діє літературне об'єднання, котре з 1983 року носить ім'я письменника. Довга творча дружба поєднує його членів з центральною міською бібліотекою. Поети і прозаїки В. Меркур'єв, О. Ткаченко, Ю. Моргунов, В. Осипенко, Т. Пустовар, І. Журавльова, І. Кулик на чолі з М. Тютюнником беруть участь у всіх масових літературних заходах книгозбірні. Це, зокрема, авторські вечори, зустрічі митців із читачами – мешканцями шахтарських селищ і молоддю регіону, краєзнавчі читан-

ня, літературні бесіди. Одним із найбільш цікавих заходів стала презентація книги „Мой город Первомайськ“ за участю її авторів – членів Національної спілки письменників України В. Меркур'єва та М. Тютюнника. До заходу було приурочено також фотоекспозицію «Наш земляк – Борис Горбатов».

Творча співпраця з письменницьким об'єднанням, проведення спільних заходів сприяє популяризації серед жителів Первомайська знань про славетних краян, минуле і сучасність міста.